

ЗАБОРАВЉЕНА ИСТОРИЈА – СЕЋАЊЕ НА ДР МИЛОША БОРИСАВЉЕВИЋА, ЛЕКАРА И ХУМАНИСТУ

Нада Петровић
Архив Југославије

Само мали број одредница у литератури и штури текстови у енциклопедијама упућују на др Милоша Борисављевића, значајног представника српске интелектуалне и војне елите. Др Борисављевић је био лекар, хуманиста, ратник, официр, учесник свих ратова које је Србија водила крајем 19. и почетком 20. века. Управник неколико војних болница, начелник санитета Министарства војног Краљевине Србије, начелник санитета Друге армије током Балканских и Првог светског рата, дугогодишњи председник Српског друштва Црвеног крста и редовни члан Српског лекарског друштва.

Др Милош Борисављевић је рођен у Ивањици 1855, школовао се у Ивањици и Крагујевцу, а у Москви је завршио Медицински факултет. Говорио је и писао на руском, француском и немачком језику. Милош Борисављевић припада генерацији Срба која је у другој половини 19. и почетком 20. века прошла неколико ратова. Имао је 20 година када је стекао прво ратно искуство. У српско-турским ратовима 1876–1878, био је писар штаба Ужичке бригаде на Јавору. Од тада па све до краја Првог светског рата у његовом животу, током скоро четири деценије, смењиваће се циклуси мирнодопског и ратног живота.

Две последње деценије 19. века др Борисављевић је градио каријеру војног лекара и управника војних болница тадашње Србије. Указом краља Милана Обреновића примљен је за војног лекара 1883, а већ наредне године почиње његово службовање по српским варошима у својству управника војних болница: у Крушевцу (1884–1886), Крагујевцу (1887–1889), Нишу (1889), Зајечару (1897). На самом крају 19. века поново је постао управник Војне болнице у Нишу, једне од најстаријих медицинских установа у Србији.

Почетком 20. века, са богатим искуством лекара и управника војних болница, почиње његова каријера у санитетској служби војних команди и Министарства војног. Као начелник Санитетског одељења Министарства војног Краљевине Србије, 1901. и 1904. године, предузео је опсежне мере за побољшање хигијенских, материјалних и других услова ради

очувања здравља војника. О свом виђењу улоге и значаја војног санитета писао је у студији *Војни санитет у миру и рату од 1884. до 1921.*

Учесник је Балканских ратова, а Први светски рат, који ће бити хе-ројски и победнички, али у огромним размерама и страдалачки. Др Милош Борисављевић, сада већ у шестој деценији живота, опет ратује и са војском дели горке плодове пораза, албанске голготе, али и ратну победу Србије. Као начелник санитета Друге армије српске војске прошао је Албанију и нашао се у избеглиштву покушавајући да на сваки начин помогне војсци и рањеницима.

Прошавши сва ратна страдања др Борисављевић је спознао значај хуманитарног рада и рано се укључио у ту мисију. Његова активност у Српском друштву Црвеног крста и Српском лекарском друштву датира још из 1885. године.

У Првом светском рату Српско друштво Црвеног крста делило је судбину народа. По избијању рата Главни одбор Друштва одржао је 11. јула 1914. последњу седницу у Београду. На седници је за председника Друштва, уместо преминулог генерала Драгутина Франасовића, изабран потпредседник др Милош Борисављевић. Избор др Милоша Борисављевића, санитетског пуковника, за председника Друштва био је плод његовог дугог ангажовања и искуства које је стекао обављајући многе дужности у њему: секретара 1909–1910; потпредседника 1912–1914; члана Главног одбора 1901–1921. године. Како је, међутим, био на функцији начелника санитета Друге армије, председничку функцију је препустио потпредседнику Друштва др Воји М. Суботићу.

Међу члановима Главног одбора који су са војском и владом стигли на Крф налазио се и председник Друштва др Милош Борисављевић. Разрешен дужности начелника санитета Друге армије, он је са члановима Главног одбора Ванлићем, Спасићем и Милосављевићем априла 1916. отпочео рад Српског друштва Црвеног крста у избеглиштву. Као председник Друштва др Борисављевић је 1. маја 1916. са Крфа упутио чувени *Проглас пријатељима српског народа у целом свету*:

„Историја света не памти већу трагедију од оне коју је доживео српски народ... У неравној борби српска војска, бранећи и заливајући крвљу сваку стопу своје земље, мораде напустити своју отаџбину. Народ је и ту горку чашу искушења стоички испио и српски војници: голи, гладни, промрзли и измождени, нису ни онда изневерили своје савезнике.

Српско друштво Црвеног крста остало је без икаквих средстава да би могло своју хуману и хришћанску потпору и даље указивати; зато се обраћа за помоћ свима, којима српска ствар и Српство лежи на срцу.“

Апел др Борисављевића и Српског друштва Црвеног крста у избеглиштву био је крунисан успехом. Поведена је жива акција за оснивање одбора и прикупљање прилога у новцу, одећи, болничком и санитетском

материјалу за српске војнике, рањенике, избеглице, заробљенике, интерниране грађане у непријатељским земљама и осиромашене породице у Србији.

После апела у Бизерти је основан одбор Српског црвеног крста за северну Африку. Следеће године основани су одбори у Риму и Паризу, док је у Лондону постојао одбор при Посланству Краљевине Србије у коме је радила супруга српског посланика Јована М. Јовановића. У Јапану је образован јапанско-српски комитет, који је водио професор Душан Тодоровић и који је за Српско друштво црвеног крста прикупљао прилоге у новцу и стварима. У САД Друштво су основали амерички Срби са професором Михајлом Пупином на челу. Још 1912. године Срби из Америке помагали су српским рањеницима и болесницима за време Балканских ратова у новцу и стварима. У САД прилоге је сакупљала Јелена Лозанић, а Тодор Димитријевић водио је акцију за прикупљање помоћи у Јужној Америци.

У ослобођеној Србији др Милош Борисављевић је упутио још један проглас – апел за помоћ, 14. октобра 1918. У прогласу се наводи:

„... Народ је у правом смислу изгладнео, без одела и обуће. Да би спасли наше становништво, које је смањено скоро на половину болестима и несрећама Светског рата, обраћамо се свима пријатељима српског народа да нас помогну у овим одлучујућим тренуцима“

Помоћ је стигла из свих крајева земље као и из иностранства. Било је то, између осталог, признање Српском црвеном крсту који је својим радом стекао опште уважавање.

Новостворена држава, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, полако је успостављала мирнодопски живот и своје институције, које је углавном баштинила из Краљевине Србије и држава које су ушле у њен састав. На 35. седници главне скупштине Српског друштва Црвени крст, 25. децембра 1921, промењен је назив и делокруг рада Српског друштва Црвеног крста проширен је на целу територију Краљевине СХС, под новим именом: Друштво Црвеног крста Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. На састанку Главног одбора 28. децембра 1921. године изабрано је ново руководство.

На истој седници, приликом предаје дужности новој управи, последњи председник Српског друштва црвеног крста др Милош Борисављевић у опроштајној беседи изнео је:

„Предајући Вам своју досадашњу добровољну хуману дужност ми желимо да вашим будућим радом још више прославите име Српског друштва Црвеног крста, које је досада успело да стекне лепо име и код Међународног комитета црвеног крста и код свију страних друштава Црвеног крста.

Минули ратови, од 1876. године до последњег Светског рата, најбоље показују колико је велика солидарност међу друштвима Црвеног крста и, благодарећи помоћи нашег народа као и страним друштвима Црвеног крста, наше Друштво било је у могућности да одговори своме задатку у доста значајној мери. Ја ово подвлачим нарочито зато што мислим да не треба никада изгубити из вида да наше Друштво црвеног крста није само народна, већ и међународна установа и тако треба и даље да остане ...

Ми вам остављамо и своје три тековине: Нудиљску школу, два санаторија за осакаћене и оболеле у рату – санаторијум у Врњцима и Бањи Ковиљачи – и друштвени полумесечни орган „Гласник Црвеног крста“. Сем тога ми вам остављамо санитетског материјала и доста јак капитал, сакупљен од наших пријатеља за време Светског рата, са којим нови Одбор може развити своју активност, нарочито на поправци народног здравља, и активност у борби противу народних болести: туберкулозе, сифилиса, маларије, а највећма против народног незнања најосновнијих принципа о чувању здравља и хигијене.“

Иницијативу др Борисављевића о подизању Школе за нудиље (сестре) прихватила је Америчка мисија Црвеног крста др Ридера. Др Ридер је 1920. године образовао саветодавни одбор, чији је председник био др Милош Борисављевић. Школа је подигнута на земљишту које је Српском друштву Црвеног крста уступила Београдска општина у комплексу одређеном за болничке зграде, близу Опште државне и Војне болнице. Изградњу школе финансирани су Америчка мисија Црвеног крста, Српско друштво Црвеног крста и Министарство народног здравља. Октобра 1921. ударен је камен темељац, а 6. маја 1923. свечано је отворена зграда у Делиградској улици 31. Зграда је подигнута у циљу: заштите ратне сирочади, подизања нивоа здравствене заштите и школовање стручних нудиља (сестара). У овој зграда данас се налази Медицинска школа.

Друштво Црвеног крста Краљевине СХС наследило је од Српског друштва Црвеног крста имовину која је износила 35 милиона динара. Осим непокретности Друштво је наследило и новац заложен у једној швајцарској банци (333.334 швајцарска франка и 39.279 француских франака).

Др Борисављевић је оставио дубок траг у Српском друштву Црвеног крста, пре свега као његов председник од 11. јула 1914. до 25. децембра 1921. За почасног члана Друштва Црвеног крста Краљевине СХС изабран је 25. априла 1926.

Као врстан лекар и управник војних болница др Борисављевић је 1885. постао дописни члан Српског лекарског друштва од 1885. Из његове многостране делатности издвајамо списатељски рад посвећен темама из области медицине и војне санитетске службе. Сарађивао је у листу *Ратник*, чији је оснивач био Јован Мишковић, министар војни у влади Јована Ристића

Др Борисављевић је пензионисан 1921, али је из пензије преведен у резерву 5. јануара 1923. са истоветним чином. Умро је 22. октобра 1934. и сахрањен је у породичној гробници на Новом гробљу у Београду.

За предан рад посвећен војсци Србије, медицини, хуманитарном и друштвеном раду, прегалаштву за отаџбину у рату и миру, др Милош Борисављевић је добио многа висока домаћа и страна одликовања: Орден Карађорђевог звезда са мачевима 3. реда, Орден Карађорђевог звезда без мачева 4. реда, Орден Белог орла 3. реда, Орден Таковског крста са мачевима 4. реда, Орден Светог Саве 3. реда, Орден Црвеног крста, споменице ратова Србије 1876–1878, 1885–1886, 1912–1913, 1914–1918; француски Орден легије части, ранг витеза легије части, Звезду Tunisia; Одликовање Црвеног крста САД.

Др Милош Борисављевић и његова супруга Даринка, ћерка пешадијског пуковника Петронија Тешића, живели су у кући на тремеђи београдских улица: Охридске, Крушедолске и Светог Саве, преко пута Цркве Светог Саве, чији су добротвори већ пет генерација. Имали су четворо деце: Милутина, Ђорђа, Надежду (рано умрла) и Душана. Њихова деца су била достојан изданак својих родитеља и оставила су снажан печат у српској медицини и архитектури. Остали потомци су такође следили тај узор.

Др Милутин Борисављевић, један од истакнутијих архитеката у Краљевини Југославији, докторирао је на Сорбони и био је професор Филозофског факултета, где је основао катедру за естетику. Пројектовао је велики број кућа на Неимару, Дедињу, између осталог и отмену капију и ограду парка на Студентском тргу. О Милутину Борисављевићу, као архитекти неоренесансног стила, на манифестацији „Дани франкофоније“ марта 2010. значајно излагање имала је Љиљана Милетић – Абрамовић, историчар архитектуре из Музеја примењене уметности. У оквиру 32 салона архитектуре исти Музеј организовао је и предавање о Милутину Борисављевићу.

Др Ђорђе Борисављевић, оториноларинголог, санитетски пуковник и начелник Војномедицинске клинике. Живео је у Охридској улици 4, у кући коју је пројектовао његов брат Милутин. Медицину је завршио у Берну и био је лични лекар династије Карађорђевић. Вршњак је кнеза Павла, са којим је био пријатељ од раног детињства све до смрти. После Другог светског рата, пензионисан је и одузет му је чин.

Др Душан Борисављевић, специјалиста рендгенолог, завршио је медицину у Бечу и био начелник Онколошко-радиолошког института у Београду пре и после Другог светског рата.

Праунук др Милоша Борисављевића, др Милош Павловић, је признати светски архитекта, професор универзитета и аутор. Живи и ради од 1983. године у Торонту.

Др Милош Борисављевић, човек импресивне каријере и великих заслуга, као и многи други знаменити Срби није довољно познат. Сећања

која на свог знаменитог претка предано негује породица су драгоцене и инспиративне за њих, али то није довољно. Српска историографија тек треба свестрано да осветли његов живот и заслуге за отаџбину. И да на темељу тога др Милошу Борисављевићу и његовим бројним савременицима – генерацији људи посебног кова и духовне снаге – одреди право место и са њиховог имена скине копрену заборављавања.

Напомена: Изговорено на редовном састанку Секције за историју медицине Српског лекарског друштва 23. јуна 2011.